

Doktorska disertacija Luke Mišiča: Socialna pravičnost kot temelj redistribucije v socialnih zavarovanjih

Dr. Luka Mišič je 6. septembra 2019 uspešno zagovarjal doktorsko disertacijo s polnim naslovom 'Socialna pravičnost kot vprašanje upravičenosti redistribucije v sistemu socialnih zavarovanj'. Področje prava socialne varnosti je tako obogateno za izvorno delo predanega mladega kolega.

Tema je, ne samo v pravni teoriji, temveč tudi v pravni praksi, silno aktualna. Disertacija namreč skozi prizmo socialne pravičnosti, ki jo avtor v razpravi izpeljuje iz štirih teorij politične filozofije (libertarizma, komunitarizma, utilitarizma in liberalizma), obravnava pravno ureditev slovenskega sistema socialnih zavarovanj, ki ga deloma primerja tudi s tujimi ureditvami. Filozofsko, pravno, predvsem pa politično dojemanje pravičnosti ima pomemben vpliv na urejanje in spreminjanje vseh socialnih zavarovanj.

Zato so različni argumenti disertacije pomembni tudi za praktično urejanje in razlago prava socialne varnosti. Z opredelitvijo socialne pravičnosti je mogoče analizirati, oceniti in vrednotiti obstoječ sistem socialnih zavarovanj in podati sklep o (ne)pravičnosti veljavne pravne ureditve.

Pravo socialne varnosti se mora ves čas spreminjati. Kot poudarja naše Ustavno sodišče, zahteva pravna država prilagajanje prava spremenjenim razmerjem v družbi. Temelj socialnih zavarovanj pa mora tudi po spremembah pravne ureditve ostati solidarna povezava med člani zavarovalne skupnosti, ki predstavlja vezivno tkivo družbe. Pri tem sta pravo in pravičnost medsebojno neločljivo povezana, saj mora pravo vedno služiti pravičnosti. Pomen teoretičnih podlag, obogaten s podrobnejšo analizo socialnih zavarovanj pri nas in v izbranih tujih ureditvah lahko pomembno vpliva k izboljšanju ureditve socialnih zavarovanj pri nas.

Prvo vsebinsko poglavje disertacije je posvečeno analizi socialne države. Ugotovljeno je, da kot najširši področni termin in pojem predstavlja socialna država skupek praviloma javnih, institucionaliziranih, v prispevni ali davčni redistribuciji dohodka ali bogastva utemeljenih prerazdelitvenih sistemov, ki posameznikom omogočajo učinkovito uživanje socialnih pravic, odškodnin, spodbud in ugodnosti ter zadovoljevanje njihovih socialnih potreb in interesov. Obravnava temeljne zgodovinske značilnosti in sociološke opredelitve, razlikuje med socialno državo in državo blaginje, predvsem pa se ukvarja z opredelitvijo

socialne države kot t. i. normativne socialne države, ki v obliki temeljnega ustavnega načela v slovenski ureditvi učinkuje kot pravno zavezujoča norma. Čeprav je pogosto antagonistično zaznamovan odnos med načeloma socialne in pravne države, se obe načeli dopolnjujeta in sta soodvisni. Težko si je namreč predstavljati socialno državo brez pravne in *vice versa*. Ugotavlja, da je sodobna demokratična država pravna in socialna država, ki zagotavlja učinkovito uresničevanje socialnih pravic. Te omogočajo obstoj in svoboden življenjski razvoj vseh članov skupnosti.

Avtor ugotavlja, da sistem socialnih zavarovanj prevečata predvsem horizontalna in vertikalna solidarnost, ki omejujeta učinke načela ekvivalence, prevladujočega v zasebnih zavarovanjih. Socialno zavarovanje je utemeljeno v prisilni, oblastno vzpostavljeni prerazdelitvi dohodka, zato se njegova moralna in pravna legitimnost ureditve neločljivo povezuje z vprašanji razdeljevalne pravičnosti, kot ene izmed temeljnih vrst pravičnosti.

S posebnim veseljem, ki ga je mogoče razbrati iz besedila, avtor analizira temeljne teoretične poglede na vselej izmuzljiv pojem pravičnosti. Jedro razprave predstavlja socialna pravičnost. Podrobneje so obravnavane vrste pravičnosti (npr. razdeljevalna, izravnalna pravičnost), merila pravičnosti (npr. potrebe, želje) ter obrazec, maksima ali formula pravičnosti (npr. pravično je, kar veleva zakon). V tem delu avtor razpravlja o izbranih politično-filozofskih teorijah in njihovi aplikaciji na veljavno pravno ureditev socialnih zavarovanj. Ugotavlja, da je socialna pravičnost izpeljanka razdeljevalne pravičnosti. Učinkuje v razmerjih večjega števila posameznikov oziroma članov določene širše (socialnozavarovalne) skupnosti. Socialna varnost kot javna dohodkovna varnost pomeni zaščito zavarovančevega razpoložljivega aktivnega dohodka kot ključnega orodja, ki posamezniku omogoča zasledovanje razumnega, svobodno izbranega načina življenja. Vendar pa predpostavke upravičene redistribucije niso odvisne le od razdeljevalne, temveč tudi od izravnalne pravičnosti. To je še posebej pomembno, ko se javna odgovornost za varnost dohodka približuje zasebni odgovornosti.

V disertaciji so obravnavane štiri teorije politične filozofije in njihove teorije (socialne) pravičnosti. S pomočjo temeljev libertarizma (primarnost zasebne lastnine), utilitarizma (primarnost koristi, učinkovitosti), komunitarizma (primarnost skupnosti, skupnega dobrega) in (egalitarnega) liberalizma (primarnost enakih izhodiščnih možnosti, enakosti v priložnosti) so določene predpostavke socialne pravičnosti kot upravičene prerazdelitve v sistemu

socialnih zavarovanj. Avtor ugotavlja, da različne teorije, vsaka po svoje, vplivajo na ureditev socialnih zavarovanj. Pri oceni socialnih zavarovanj, daje avtor prednost Rawlsovemu, s tančico nevednosti zastrtemu, a racionalnemu pogledu posameznika, ki se nahaja v izhodiščnem položaju. Ugotavlja, da zato vzpostavitev sistema socialnega zavarovanja v razmerju do vseh življenjskih obdobj predstavlja najracionalnejšo izbiro. Pri tem oblikuje predpostavke upravičene prerazdelitve, ki določajo socialno (ne)pravičnost pravne ureditve sistema socialnih zavarovanj. S tem želi pravni ureditvi nastaviti ogledalo, ki naj razkrije odseve njene socialne (ne)pravičnosti.

V tem duhu analizira vse elemente socialnih zavarovanj, od temeljnih načel, kroga zavarovanih oseb, njihovih pravic, do dolžnosti njihovega financiranja. Hkrati jih primerja z dopolnilnimi in dodatnimi zasebnimi zavarovanji in ugotavlja elemente socialne (ne)pravičnosti. Disertacija je zaokrožena z obsežnejšimi zaključnimi ugotovitvami, v katerih predstavi rezultate znanstvenega raziskovanja in predlaga možne zakonske spremembe *de lege ferenda*.

Avtor skozi celotno nalogo z metodološko in raziskovalno strogostjo analizira socialna zavarovanja. Tovrstna analiza mu omogoča pot to končnega rezultata znanstvenega raziskovanja, ki izkazuje pomembne ugotovitve. V njih prepričljivo potrdi temeljno raziskovalno trditev, in sicer, da pravna ureditev socialnih zavarovanj ni v celoti socialno pravična. Hkrati kritično ugotavlja, da ideal socialne pravičnosti lahko v celoti doseže le idealna, v dejanskosti neobstoječa pravna ureditev. Kljub temu je odkril več konkretnih predlogov izboljšanja prihodnje pravne ureditve socialnih zavarovanj, ki bi zmanjšala odsotnost socialne pravičnosti. Izkazalo se je namreč, da so se slovenski splošni in posebni normodajalci v razmerju do nekaterih delov pravne ureditve ali nekaterih pravnih institutov zadovoljili prehitro, brez poglobljene pravne analize njihovih posledic in cilja socialne pravičnosti, ki naj bi ga dosegli.

Kolega dr. Luka Mišič je uspel sestaviti disertacijo, ki predstavlja notranje skladno in primerno razčlenjeno pravno raziskovalno besedilo v strokovno neoporečni slovenščini. Disertacija predstavlja samostojno, poglobljeno in izvirno analizo pravnih vidikov socialne pravičnosti socialnih zavarovanj, ki bo lahko v pomoč tako ustvarjalcem socialne politike kot tudi zakonodajalcu pri celovitem bodočem urejanju omenjenega področja, kasneje pa tudi sodnikom pri odločanju v konkretnih zadevah.

Iskreno upam, da bo kolega Mišič disertacijo prečistil, poudaril njeno bistvo in jo izdal v knjižni obliki, dostopni širšemu krogu bralcev. Disertacija pa bi bila

lahko uporabna tudi širše. Z vzpostavljenim modelom, sestavljenim iz različnih vrst pravičnosti, ki ga je sicer mogoče raztegniti zdaj bolj v eno, drugič bolj v drugo smer, bi bilo mogoče analizirati socialno pravičnost tudi drugih družbenih sistemov, npr. šolstva. Vsekakor priporočljivo branje.

Grega Strban*

* Grega Strban, doktor pravnih znanosti, profesor in dekan na Pravni fakulteti Univerze v Ljubljani
grega.strban@pf.uni-lj.si
Grega Strban, PhD, Professor and Dean at the Faculty of Law, University of Ljubljana, Slovenia